

BEJÁRÓ

Paár Tamás

„ERŐK ÉS UTAK” A JÖVŐIRODALOM JELENÉBEN

Helyzetjelentés a magyar science fictionről

Bármit is sugalljon a rovatcím, ha pontosak akarunk lenni, a jelen írás nem is annyira bejáró, mint inkább *átjáró*, méghozzá egy párhuzamos világba: a magyar science fiction (SF) univerzumába kalauzolja az olvasót. Témáját tekintve mindenképpen folytatása Képes Gábor *A sci-fi reneszánsza* című, a Szépirodalmi Figyelő 2008/1. számában, az Apropó rovatban megjelent írásának,¹ viszont a Bejáró rovat 2010/1. számban olvasható rovatindítójában kitűzött céloknak megfelelően a jelen irodalmi életre és a kortárs alakulatokra koncentrálni, élő problémákkal foglalkozni, az SF által egyébként hamar meghódított web 2.0 és e-olvasás helyzetére reflektálni – mindezt kiemelten az „irodalomcsinálók” megszólaltatásával. Mindazonáltal az alábbiakban csak bepillantást nyújthatok ebbe a hatalmas, hol táguló, hol összehúzó páralel univerzumba, elsősorban azoknak, akik a szépirodalom figyelői közül ezt nem eleve egyfajta *lepillantásként* fogják fel.

1. Enciklopédisták

Nem árt, ha az elméleti és történeti kutatások vázlatos bemutatásával kezdjük ezt az áttekintést, rögtön néhány ezek körébe tartozó kérdés tisztázásának közbevetésével – remélve, hogy ezen reflexiók, valamint a magyar SF önismeretét biztosító intézmények és kiadványok megemmelhetik az elsősorban az ún. magasirodalom iránt érdeklődő olvasó számára az SF értékét, és így már némi alappal indulhatunk az átjárás problematikájának tárgyalása felé.

1 Mivel ott már esett szó a magyar SF közelmúltjáról, ezért itt az első pont után a történeti dimenziót illetően legfőképp az azóta előállt változásokat emelem ki.

Az SF karakterisztikáinak definiálása régi „teremsportnak” számít, ám az ártatlan viták éles polémiába csaphatnak át – amint arra cikkemben még kitérek –, és ezen a kérdésen múlik az is, hogy mennyiben lehetséges az átjárás az „elitirodalom” és az SF között. Az ELTE-n a '90-es évektől kezdve működő, utóbb Magyar Scifitörténeti Társaságként (MASFITT) önállósuló, SF-kutatással foglalkozó szemináriumok vezetője, S. Sárdi Margit² – a magyar írók körében jobbra konszenzusnak örvendő – álláspontja szerint az SF-et műfajnak nevezni abszurdum. „Bárki, aki kicsit is utánagondol, mit is tanult a műfajokról, rájöhet, hogy *a műfaj* egy műtartalom kifejezésének *formája*, többé-kevésbé kodifikált szabályoknak megfelelően, ahogy *műfaj* a regény, a novella, az eposz és az elégia; a sci-fi nem az. *A sci-fi: tematika*. Hiszen éppen ezért nehéz meghatározni, mit tekintünk sci-finnek és mit ne” – írja egy tanulmányában.³

Németh Attila

A társaság folyamatosan kutatja a magyar SF történetét, az előzményeknek tekinthető fantasztikus történetektől egészen napjainkig. Ennek egyik eredménye a 2008-ban újraindult, általában a különböző nemzetek SF-irodalmát bemutató MetaGalaktika antológia 2011-es, *A magyar SF krónikája* című száma, amely ezt a történelmi dolgot fel, a tanulmányok közé olyan szerzők novelláinak közbekeklésével, mint Bessenyei György vagy Tóth Árpád.⁴ Így e válogatással is világossá teszik, hogy amit a saját kritériumaik alapján SF-nek

- 2 Ahogy Kasztovszky Béla figyelmeztetett: „nagy hibát követ el, aki egy szakszerű, hiteles tudományos-fantasztikus (irodalom-szakmai) tanulmányhoz nem kérdezi (vagy legalább nem olvassa!) Sárdi Margitot”. Ugyanakkor be kell vallanom, hogy e cikk írásakor Sárdi Margit éppen külföldi szabadságát töltötte, így a megkérdezettek sorába sajnos nem kerülhetett be.
- 3 S. SÁRDI Margit, *Mi tartozik a sci-fi irodalom fogalmába?*, SF Műhely 2006/1., 7. Vö. Uő., *Amíg az SF megszületett*, MetaGalaktika 2009/11., 8. A MASFITT kidolgozott egy kódlistát is, amely az SF-történetek témaköréit fedi le, világosabbá téve ezzel a tematika körvonalait, valamint megmutatva, hogy mely műveket lehet motívumazonosság okán SF-nek tekinteni és melyeket nem.
- 4 Bár némileg ötletszerűen, de korábban is napvilágot láttak már hasonló (jóllehet kevésbé átfogó) kiadványok a magyar SF előzményeiről és kezdeteiről: ilyen a Galaktika 35., 1979-ben megjelent száma, vagy az 1989-ben Csernai Zoltán és Urbán László gondozásában, összefogó cím nélkül megjelent négykötetes sorozat, melynek darabjai sorrendben: *A fekete sugár*, *A rádiumkirály*, *Budapest nem felel* és *A bazugság halála*.

neveznek, korántsem az előző században indult.⁵ Ugyanígy szerepelnek az antológiában (a folytonosság jegyében) a mai SF-írók is. Többek közt Szélesi Sándor, aki mára már összesen hat, vagyis mindenkinél több Zsoldos Péter-díjjal büszkélkedhet, valamint a civilben biokémikus Antal József, aki szintén Zsoldos-díjas szerző.⁶

Megemlíthető itt még ismeretbővítő kezdeményezésként a Galaktika magazin internetes jelenlétéhez köthető „scifipédia”, az Enciklopédia Galaktika is, amely az SF-fel kapcsolatos alapinformációk és adalékok összegyűjtésére törekszik.

2. Az átjárásról

Mármost: van-e helye az SF-nek a szépirodalomban? Lehetséges-e az átjárás, vagy esetleg azt kell felfedeznünk, hogy a science fiction mindig is a magasirodalom része volt? A tudományos-fantasztikus írók régi szívfájdalmáról van szó, melyet gyakran illettek a „gettósítás” címkéjével.⁷

Jóllehet sokan sokféleképpen vélekednek a kérdésről, az általam megkeresettek többsége úgy látja, más szétválasztás nem jogos, csak a „jó” és a „rossz” irodalom közötti határ megvonása. Képes Gábor, a MASFITT alapító tagja és az Írószövetség SF Szakosztályának titkára „mesterségesen fenntartott oppozícióról” beszél, szerinte ez a tematika nem predesztinál szórakoztatásra, bár tény: az SF-művek nagy része valóban a szórakoztató irodalom kategóriájába sorolható. Ezt azonban ő nem feltétlenül látja hibának. E művek legjavanak, még

- 5 Ugyanakkor azt a bizonyos „teremsportot” sem tartja szerencsésnek Sárdi, hogy a sci-fi történetét minél régebbre visszavezessék, s így az „ősiség jogán” kölcsönözzenek számára „polgárjogot”. Álláspontja szerint például az SF-tematika megjelenése hazánkban az 1830-as évekre tehető.
- 6 A Zsoldos-díjat az AVANA Egyesület 1998 óta adja ki az adott évben legjobbnak ítélt SF-regénynek és -novellának. (Mint minden díj, ez is gyakran kerül kritikák ösztüzébe. Történetével kapcsolatosan tanulmányok olvashatók az Új Galaxis 12. számában.) Az 1997-ben elhunyt Zsoldos Péter egyébként az az író, akit annak ellenére, hogy a könyveiben felvonultatott technológiai apparátus már elavultnak tűnhet, még ma is a legnagyobb magyar SF-szerzőként tartanak számon.
- 7 A témának alapos feldolgozása olvasható Takács Ferenc *Sci-fi és magasirodalom*, valamint H. Nagy Péter *Imaginárium* című cikksorozatában; előbbi a Galaktika 1987-es évfolyama közölte, utóbbinak darabjai pedig összegyűjtve szerepelnek a szerző *Kánonok interakciója* címet viselő kötetében (FISZ, Budapest, 1999).

ha sajátos igényeket elégítenek is ki, megvannak a belső törvényeik, és korántsem olyan magukba zártak, mint akár a napjainkban népszerű romantikus ponyvák, mert ezeknél jóval több tényezőt „hoznak játékba” – gondolhatunk itt akár rögtön a tudomány és az irodalom SF általi interakciójára is.

Szélesi Sándor szerint sem célszerű műveket annak alapján különválasztani, hogy SF-ről vagy szépirodalomról van szó, hiszen épenséggel egy szöveg lehet egyszerre SF és szépirodalom is. Károsnak tartja a szóban forgó elkülönítést, hiszen sok kezdő SF-íróban kisebbrendűségi érzést okoz – így aztán „amit letesznek az asztalra, az maga is ennek tükré lesz”. Úgy néz ki tehát, Szélesi önbeteljesítő jóslatnak érzi az SF lenézését.⁸ Önmagára is mint íróra gondol, aki (többek közt) SF tematikában is alkot – derült ki beszélgetésünk során. Éppen a mondottak miatt, vagyis mert a science fiction is tud szépirodalom lenni, Szélesi szerint nem joggal számolunk rá arra annak kvalitásait, ám a prekoncepciók sok irodalom felől érkező kritikust vezetnek félre a sci-fi-könyvek megítélésékor. Antal József beszélgetésünk során ugyanígy azt nehezményezte, hogy a sci-fi-re szakosodott kritikusok sokszor pusztán a témaválasztás alapján bírálják kedvezően vagy kedvezőtlenül egy könyvet. Szélesi ezzel kapcsolatban beszélt azon terveiről is, hogy a 2006-ban elindított, eddig sajnos csak egy számot megért SF Műhely című kiadvány folytatásában az SF-elméleti és -történeti rész mellett a kritikára szeretné helyezni a hangsúlyt, bízva abban, hogy egy új kritikusnemzedéket is sikerül kinevelnie.

Szélesi szerint olyan lehetőségek, „erők és utak” rejlenek az SF-ben, amelyeket a legjobb szépírók felismernek. Németh Attila (aki szerkesztői pályáját a '90-es évek elején a régi Galaktikánál kezdte, és ma a 2004 óta újra működő lap irodalmi szerkesztője)⁹ hiányolta is,

- 8 Hadd illusztráljam ezt a felemás viszonyulást két, széles körben elismert angol-szász íróhoz hozzáállásával. Margaret Atwood hasonló tematikájú műveivel kapcsolatosan elutasította, hogy SF-ek lennének, mert az „beszélő űrpolipokról szól”. A Nobel-díjas Doris Lessing viszont büszkén vállalja, hogy sci-fit is ír, elismerően beszélt a tematikáról az 1987-es SF Worldconon is. (Persze később Atwood álláspontja is sokat finomodott.)
- 9 Idén ő hozta el a Stockholmban megrendezett európai szintű SF-találkozóról, az Eroconról a kontinens legjobb sci-fi-fordítójának járó díjat. Ezzel kapcsolatosan korábban azt nyilatkozta, hogy azért kicsit sajnálkozik is, ugyanis éveken át hiába

Szélesi Sándor

hogy az előző évtizedekben a magyar írók nem túl gyakran rándultak át az SF univerzumába.¹⁰ Legalábbis nem olyan gyakran, mint a '60-as, '70-es években, amikor még Kuczka Péter Kossuth-díjas író, a folyóirat főszerkesztője külön figyelmet fordított rá, hogy íróbarátait bevonja az SF-írásba. Ennek Németh szerint azonban megvan az oka: a '90-es években a sci-fi elérte mélypontját Magyarországon (minőségi és mennyiségi értelemben is), és ez sokakat eltántorított a kísérletezéstől, jóllehet ezen a helyzeten ő maga is igyekszik javítani, és keresni kifejezetten szépirodalmi szerzők munkáit a magazinhoz. Mindehhez azt is hozzátette, hogy a magyar szerzők elsősorban irodalomnak tekintik a sci-fit, míg angolszász társaik körében legalább ennyire fontos a tudományos vonal. Az SF-nek szerint fontos szerepe lehet az olvasás népszerűsítésében is. Erre irányult például a Galaktika és a MASFITT által a Szabó Ervin Könyvtárban elsősorban fiatalok számára rendezett SF-történeti előadásorozat, a Scifitörténeti Társaság pedig nemrég a középiskolák részére írt ki pályázatot, amelynek célja, hogy az SF-et bevonják az oktatásba.

Mint látni fogjuk, Antal József – aki Szélesivel sokat vitázott e témáról – sok tekintetben borúlátóbb kollégáinál, akár a sci-fi Kaszszandrájának is nevezhetnénk (remélve a derűsebb jövőt). Ő úgy látja, hogy ma sem javult túl sokat a helyzet a kilencvenes évtizedhez képest. A gettót – állítja Antal, Kasztovszky Bélával, a magyar SF egyik nagy generációjának ma is publikáló tagjával összhangban – belülről is fenntartják, így aztán az íróknak és a rajongóknak „nem kell szembenézniük azzal, hogy a műveknek sokszor nincs sok irodalmi értékük”. Hiányosságnak tekinti, hogy a magyar SF-közösség tagjai (és

kísérleteztek azzal, hogy ezt a díjat Göncz Árpád kaphassa meg, aki többek közt Mary Shelley *Frankensteinjének* és Arthur C. Clarke 2001 *Űrodüsszeiájának* magyar tolmácsolója. Az Eurocon egyébként 2005-ben a Galaktikát tüntette ki a legjobb SF-folyóiratnak járó díjjal, a Best SF Author-díj tulajdonosa 2007-ben pedig Szélesi Sándor lett.

10 Ez azonban egyre gyakoribb. Németh Attila gyűjtéséből (lásd *Új időszámítás*, MetaGalaktika 2009/11., 168) érdemes felhívni a figyelmet Parti Nagy Lajos *Hősöm tere* című művére, illetve Spiró György regényeire, *A jégmadár*ra és *Fellegversenyre*. Említhetjük itt még Lázár Ervint és Dragomán Györgyöt, akik novellával szerepeltek már az új évezred Galaktikáiban, a régiék közül pedig kiemelendő Czákó Gábor, Hernádi Gyula, Tamkó Sirató Károly, illetve *A Steven-son-biozmagória* címet viselő regényével Tandori Dezső. Továbbá a régi Galaktika még verseket is közölt, így olvashatjuk Weöres Sándor nevét 1972-es, legelső számuk borítóján.

ezen elsősorban az írókat érthetjük) jellemzően nem olvasnak szépirodalmat. Mintegy Képes Gábor korábban idézett véleményével is kontrasztba állítható, hogy szerinte egyértelműen káros lehet törekedni az olvasóközönség igényeinek való megfelelésre: így az újtársok, a nyelvi játékok vagy a mélyebb érzelmek ábrázolása kiveszhet a sci-fiből. A kiadók pedig olyan műveket várnak, amelyek a kamasz olvasóknak megfelelnek – tette még hozzá lemondóan.

Antal rámutatott: bár fontos az, hogy tudjunk nevetni magunkon, de Bényei Tamás krimiről szóló könyvében¹¹ azért helyesen fogalmazta meg, hogy ha egy tematika paródiái elszaporodnak, az azt jelzi, hogy az adott tematika kiüresedett, könnyen kifordítható magából. Márpedig mostanában (újra?) felszaporodtak az SF-paródiák a könyvesboltok polcain. Antal véleménye szerint a tematikák szétválasztása sem volt jó módszer, negatív hatásai érezhetők annak, hogy az SF, a fantasy és a horror külön létezik – ezért ő kedveli is a leginkább csak „interzsáner” címkével illethető szövegeket. Az pedig, hogy az SF nem kapaszkodott bele a mágikus realizmusba Borges és Calvino művein keresztül, véleménye szerint szintén hiba volt.¹² Antal az általa támogatott kezdő íróknak javasolja is a felülemelkedést a kategóriákon, hiszen – véli – aki SF-et ír, önmagát zárja ezzel skatulyába.

3. A publikáció lehetőségei: tebetséggondozás és e-bookok

Képes Gábor bevezetőben felidézett cikke nem leplezett optimizmussal szólt még arról, hogy újra számos magyar szerző műve láthat napvilágot a Galaktika kiadójának, a Metropolis Mediának köszönhetően – és ebben nem is kellett csalódnia. Azonban már az új Galaktikák harsány külsőségei is szimbolizálták, hogy sajnos még mindig nagyon meghatározóak a piac törvényei. Napjainkban például Szélesi szerint az SF-megjelenések egyfajta hullámmutatnak: amikor telített a piac, a kiadók visszavonulót fújjak és felfüggesztik a megjelenéseket, majd amikor megint kiürül a játéktér, (ismételten) felfigyelnek erre, és megint megkezdődik a dömping.¹³ Vele együtt sokan

11 BÉNYEI Tamás, *Rejtélyes rend. A krimi, a metafizika és a posztmodern*, Akadémiai, Budapest, 2003.

12 Ilyen műveket is alkot ma az SF-szerzők közül Szélesin és Antalton túl még például Benyák Zoltán – legalábbis Antal József szerint.

13 A könyvkiadással kapcsolatosan Németh Attila kérésre válaszolva elmondta:

panaszkodnak még a könyvterjesztők óriási részesedésére. Szélesi beszámolt arról a megérzéséről is, hogy a Metropolis a jövőben évente csak egy-egy ismertebb magyar író könyvét fogja megjelenteti. Az pedig általánosan elismert tény, hogy az induló szerzők egyre nehezebben jutnak el a kötetpublikálásig.¹⁴

Szélesi kifejezésével élve „a magyar sci-fi papír-megjelenési lehetőségei megint szűkülnek”. De mi a helyzet az e-megjelenéssel? És hogyan tudnak a korlátozott lehetőségek közül kitörni a kezdők?

Kezdjük az utóbbi kérdés megválaszolásával, egy fontos és példaeértékű kezdeményezést kiemelve itt. Antal József vállalta magára

Antal József

az új generáció tehetséggondozásának megtisztelő, de nem is olyan könnyű feladatát – mondta elismerően Szélesi. E tehetséggondozás 2008 körül kezdődött, a *Terra* blog és antológia megjelenésével, amelyek gondozásában Szentesi Ágnes is részt vett. Mindketten érezték annak szükségét, hogy írástechnikát illetően segítsenek a fejlődésben az amatőr, illetve pályakezdő szerzőknek. A *Terra* két évre felfüggesztődött, amikor is Antal elvállalta az Új Galaxis szerkesztését – és itt is sok terrás szerző jelenhetett

meg, hiszen e lap is hasonló funkciókat tölt be. Mióta Antal négy szám összeállítása után – viharos körülmények között – távozott a laptól, elsősorban újra a *Terrára* szeretne koncentrálni. Mert, mint mondta, „az a legnagyobb élmény, mikor az ember látja, hogy egy író felnő öt novella alatt, ezután pedig jöhet a bábáskodás az első regény születésénél”. A *Terra* antológia a későbbiekben e-bookként fog megjelenni, továbbá Antal tervez egy díjat is, amely a terrások legjobbjainak munkáját ismerné el.

„nagy általánosságban többet el lehet adni egy sci-fi-könyvből, mert míg egy átlagos szépirodalmi mű példányszáma 1000-1500 körül mozog, addig egy hasonló SF-mű 2-3000 példányban jelenik meg – így sajnos a sci-fi már régen nem a bestseller kategóriába tartozik”.

14 Antal József szerint jelzésértékű, hogy a Zsoldos-díjat idén nem osztották ki regény kategóriában, mivel a nyertes kihirdetéséhez öt darab, legalább ötszáz példányszámban megjelent műnek kellett volna a mezőnyben szerepelnie – ez pedig nem valósult meg.

Az e-book kérdésére rátérve elmondható, hogy a sci-fi közönsége a technikai újdonságok elfogadásának tekintetében – a társadalom egészével összevetve – sokkal inkább tartozik az „újítók”, mintsem a „lemaradók” marketingelméleti kategóriájába. Így a szerzők, portálok és kiadók joggal számíthatnak arra, hogy az e-olvasás is hamar elterjed az SF-rajongók körében. Szélesi szerint igaz, hogy a szerzők számára az új lehetőségek az e-bookban rejlenek. Az általa is szerkesztett SFportal.hu-n keresztül megrendelt Kindle e-olvasók száma például az utóbbi hónapokban ugrásszerűen megnőtt. Haladva a korrallal az idén kisregény kategóriával kiegészült Zsoldos-díjra pedig ezen túl jelöltni lehet e-bookokat és print-on-demand megjelenésű könyveket is – mint azt Kovács Andreától, az AVANA elnökhelyettesétől megtudtam.

Antal József tavaly úgy döntött, hogy a kiadás nehézségeit elnézve nem is szeretne egy ideig papíron megjelenni. 2009-es regényét, az *iDealt* például először Creative Commons licenc alapján, ingyenesen tette elérhetővé az interneten, és csak később fordult egy nagyobb „forgalmazóhoz” az olvasókhoz való eljutás érdekében; így a könyv megjelent e-book formátumban is, ezúttal fizetős kiadványként. Mindezek ellenére az író ahhoz a generációhoz sorolja magát, amely a papír megszállottja. Ám ő maga úgy látja, a papíralapú kiadás zsákutcába jutott, ráadásul a kiadványok akár végleg el is veszhetnek, ha csak nyomtatott formában jelennek meg, és nem sikerül őket megfelelően terjeszteni. Szerinte a jövőt az e-olvasók helyett a tabletek fejlődése jelentheti, ugyanakkor értesülései szerint az Apple Store például minőségi válogatás nélkül minden egyes árusítható könyvet elérhetővé fog tenni, ez pedig nehézzé teheti majd az olvasók számára a szelekciót. És félő persze a könyvek illegális letöltése okán a szellemi tulajdont érintő kár is.

„Nem teljesen tiszta még, hogy mikor jelenik meg Magyarországon számottevő tényezőként az e-könyv, és hogy fogja ez befolyásolni a könyvkiadást. Egyelőre úgy tűnik, a szabályozás hiányosságai folytán inkább nehézségeket szül majd, ha ezzel tényleg számolni kell – pillanatnyilag azonban ez e-book-kereskedelem gyerekcipőben jár.” Így látja a helyzetet Németh Attila. Lapjuk, a Galaktika egyébként érdekes kezdeményezésbe fogott, és portáljukról egy ideje novellák is vásárolhatók külön, 100 forintos darabáron. Ezzel kapcsolatosan Németh Attila növekvő érdeklődésről számolt be a letöltők részéről.

4. „Hálóvilág” megbódítása

„Világszerte egyértelmű volt, hogy a sci-fi-rajongók tábora hamar birtokba veszi az internetet, és ez itthon sem működött másképp” – fogalmazott a Galaktika szerkesztője, és talán e területen van is mit tanulnia a magyar szépirodalom-olvasó közösségnek a sci-fi-rajongóktól.

Az első internetes portál már 1995-ben megjelent, Solaria címen, és még ma is aktív.¹⁵ Rajtuk kívül érdemes még nevesíteni a legnagyobb olvasótáborral rendelkező SFportalt, valamint egy egészen új, 2010-es indulású honlapot, az SFmag.hu-t. Az utóbbi irodalmi szerkesztője, Kleinheincz Csilla elmondta, hogy az SFmag indításakor olyan írók, szerkesztők, fordítók és kritikusok találtak egymásra, akik valami másra vágytak a magyar sci-fiben. Céljaikról még lesz szó, de dicséretes például, hogy a jó magyar fantasztikumot meg szeretnék ismertetni az egész világgal. Ennek elérésére novellákat, cikkeket fordítanak és írnak angolul a magyar sci-fi és fantasy történetéről, főbb alakjairól, ezen kívül aktívan ápolják a kapcsolatokat a külföldi írókkal és szerkesztőkkel.¹⁶

Sajátos internetes oldalak is mutatják a sci-fi-élet innovativitását e téren: a Galaktikához a már emlegetett enciklopédián túl kapcsolódik 2008 óta az InterGalaktika közösségi portál. Hasonló oldala az SFportálnak is van (SFport.net), és hozzájuk köthető még az sfblogs.hu is, ahová mindenki beregisztrálhatja saját SF-fel foglalkozó blogját. Ezek a lapok pedig nemcsak léteznek, de aktív közösségi élet is folyik rajtuk.

Mint láttuk, a könyvkiadás útvesztői kikerülhetők az internet által, és a szerzőknek nagyobb publicitás is juthat. A kezdők műveinek értékelése, nem egyszer jóindulatú kritizálása is működik itt, ezért aztán sokan töltenek fel novellákat a világhálóra.¹⁷ Mindazonáltal az

15 A névadásról legtöbbször nem érdemes külön szólni, azonban a Solariáé igencsak találó: így hívták ugyanis Isaac Asimov regényeiben azt a bolygót, amelynek lakói kizárólag számítógépen keresztül érintkeztek egymással.

16 Ő maga például néhány hónapja a World SF Blog meghívására kerekasztal-beszélgetésen vett részt az SF területén működő nőírók helyzetéről.

17 Előfordul olyan szerző is, aki először az interneten szerzett rajongótáborot magának. A leghíresebb példa erre Görgey Etelka, aki *fan fiction* írások útján vált ismertté, így amikor végül előállt *Csodaidők* tetralógiájával, az az elmúlt évek egyik legsikeresebb sci-fi-regényfolyamává válhatott, amely méltatói szerint képes volt a zsáner falait áttörve a sci-fi-olvasórétegen kívül álló közönséget is

internet métegye tud lenni egy-egy elharapózó kommentharc, számos névtelenségbe burkolózó, kedvtelésből acsakordó résztvevővel. A következő pont hivatott bemutatni, hogy mely fő törésvonalak mentén zajlanak a virtuális térben a legfontosabb viták, illetve ezeken kívül gyakran a valódi, ténylegesen számító nézeteltérések.

5. Űr, szekerek, táborok

Ahogy Németh Attila elmondta, ma már olyasféle kétpólusú megosztottság nincsen, mint amilyen régen a mozgalmi szerveződések „amatőrjei” és a Galaktika között volt. Inkább a kiadók közti versengést látja meghatározónak, ami nem elhanyagolható, hiszen mint Szélesi Sándor emlékeztetett rá, „ebben az éraban az olvasók mindegyiknek felett kiadókhoz kötődnek”. Szélesi azonban elsősorban személyi ellentétekről beszélt, amelyek jórészt a korábbi idők helyezkedéseiből származnak, és alaposan rányomják a bélyegüket az irodalmi életre, mert szakmai ellentétekhez vezetnek, és sokszor a kellemetlen élményekből származó előítéletek meghatározzák egy-egy születő mű értékelését is.

És itt jön a képbe ismét az SF definiálása: erről néha ugyanis ádáz viták folynak, amelyekben sokszor az angolszász trendek követésének eszméje vív harcot azzal az elképzeléssel, amit mások mellett Szélesi képvisel, miszerint a nemzetek irodalmának megvan a sajátos belső fejlődési útja, amelyre figyelni kell. Volt már szó arról Németh Attila révén, hogy a magyar írók elsősorban irodalomnak tekintik a sci-fit (túlnyomó többségben bölcsész beállítottságúak művelik, nem annyira természettudományos érdeklődésűek), de Szélesi Sándor rámutatott arra, hogy vannak, akik szerint az SF nem annyira határtalan, mint amennyire az irodalmi megközelítést vallók ezt hirdetik. „A szűkítő meghatározások arról szólnak, hogy olyan technikai jellegű megoldásokat kell használni, amik a történet szerves részét képezik” – így Szélesi. Számára azonban a sci-fi elsősorban a léptékváltásról szól: „azáltal, hogy az SF a csillagokba helyezi a cselekményt,

megszólítani. Itt szólnék még a valódi kilétét titokban tartó Jake Smilesről, aki 2000-ben az origo.hu online-regény pályázatán első helyezést ért el *1 link* című, a szépirodalom és a ponyva közt ügyesen lavírozó, cyberpunk elemeket felvonultató művével, megelőzve ezzel Garaczi László *MetaXiját*.

vall az emberről, vall az emberi érzésekről, és arról, hogy tízmillió év múlva sem lesz az ember más, mint most”.¹⁸ Ha csak a szűkítő meghatározás számítana, akkor a sci-fi tényleg gettóvá válna, és olyan kultikus alkotók legjelentősebb regényeit is ki kellene venni belőle, mint mondjuk Dick vagy Bradbury – tette hozzá.

Ugyanakkor Antal József generációs szakadékra mutat rá: a negyvenes nemzedék, mint Szélesi, F. Tóth Benedek és jómaga, valamint a fiatalabbak, így Kánai András, Kleinheincz Csilla, László Zoltán és Markovics Botond, bár szerint alapvető esztétikai kérdésekben azonos állásponton vannak, sokszor mégsem értik meg egymást. Utóbbi kör azonosíthatónak tűnik azokkal, akik a nyugati trendeket kéri számon a magyar SF-en, amivel kapcsolatban Antal kifejtette: szerint az angolszász tudományos-fantasztikus irodalom (is) haldoklófélben van. Antal szerint a súrlódások sokszor azért alakulnak ki, mert az idősebb generáció viszonylag sikeres tagjai mellett a fiatalok publikációs lehetőségei elveszni látszanak. Megjegyzése szerint a szűkítő felfogást és az angolszász eredetű jellemzőket hiányolók kisebbségi véleményt képviselnek.

Kleinheincz Csilla

Kérdésekre Kleinheincz Csilla elmondta, hogy az ő csoportjuk sem teljesen homogén sok tekintetben, de „nem titok, hogy a születő magyar fantasztikus művek jelentős részéről úgy gondoljuk, hogy nem állnák meg a helyüket egy nemzetközi összehasonlításban, ugyanakkor látni kell, hogy nem a kollégák szapulása a célunk, sokkal inkább az ösztönzés abba az irányba, amely hitünk szerint a fejlődés útja. Mind stílusban, mind tartalomban sokat kell fejlődni magyar fantasztikus művek átlagos színvonalának.” Elmondása szerint köre esetében elsősorban olyan emberekről van szó, akik tájékozottak a világ fantasztikus irodalmában, követik a világ fő, SF-fel kapcsolatos vitáit és trendjeit, és akik szeretnék, ha

18 Ennek remek illusztrációja Szélesi Zsoldos-díjas novellája, a *Vér és verejték*, ahol a következő mondatokat olvashatjuk egy terraformált bolygó telepeseivel és az ottani munkákkal kapcsolatban: „Nem használtak a régi földműves technikák, és nem számítottak a modern eszközök sem [...] A nyári nap alatt csak a Földről hozott makacs emberi természet, a kitartás és a verejtékezés számított.” (Galaktika 2008/3., 70.)

a magyar fantasztikum is aktívan bekapcsolódna ebbe a globális párbeszédbe.

Céljuk még megismertetni a magyar olvasókkal, mi képezi a haladó fantasztikumot a világban, ugyanakkor az írókat is szeretnék arra ösztönözni, hogy ne csak hazai, de világviszonylatban is legyenek újtók, igényesek, érdekeseek – szerint nincs szó tehát pusztán trendkövetésről. Szorgalmazzák továbbá, hogy gyakoribb legyen a szakmai párbeszéd, és üdvöznék, ha kialakulna az a közös formanyelv, amely alapján beszélni lehet a fantasztikus művekről. A technikai elemek kötelező szerepeltetésével kapcsolatosan pedig *credóját* idézhetem: „a jó fantasztikus mű, mint a jó irodalom általában, elgondolkodtat, felráz, megváltoztatja azt, ahogyan a világra és jelenségeire tekintünk, és mindezt fantasztikus eszközök segítségével éri el, azok a történet szerves részeként attól elválaszthatatlanok”. A sokak által kifogásolt kizárólagosságra való törekvés vádjára így reagált: „nem célunk egyedüli meghatározó erővé válni; úgy gondolom, sokféle SF-felfogás és irányzat megfér egymás mellett. Tisztában vagyunk azzal, hogy mivel határozottan kifejezésre juttatjuk véleményünket, ez a korábbi *status quo* számára támadásnak tűnhet, holott csupán arról van szó, hogy a változás érdekében szükség van arra, hogy őszinte párbeszéd induljon a magyar fantasztikum képviselői között.”

Németh Attilának a Galaktikánál, úgy tűnik, semleges megfigyelői ennek a vitának, és állásponttól függetlenül ügyesen válogatnak a legjobb szerzők műveiből: hol Szélesitől, hol Kánaitól, hol Kleinheincztől, hol Antaltól közölnek nívósabbnál nívósabb műveket. A klikkesedés nem feltétlenül Isten ellen való, állapította meg Németh Attila, főleg akkor nem, ha a versengés során egyre jobb művek születnek. Ezekből pedig nincs hiány; Németh Attilát idézve: „a magyar szerzők biztosan elérik ugyanazt a szintet, mint a nyugatiak”.